

FØRSTE AKT

Dante og
hans Komedie

KAPITEL I

Scenen er sat

Mappa mundi: Det symbolske verdenskort og verden som symbol

Selv om Dante boede i byer og kom på steder, også vi i dag kender af navn om ikke andet, så var den verden, der dannede rammen om hans og hans samtidiges tilværelse, en helt anden end nutidens. Det var ikke mindst tilfældet med hensyn til de både naturgivne og menneskeskabte synlige såvel som ikke synlige omgivelser, man levede sit daglige liv i. Det gjaldt også helt basalt, som det er værd at erindre sig i den videre sammenhæng. Og her er synet vigtigt. For man så med andre øjne og fokuserede sit blik på en anden måde end vi, ligesom man uddrog andre informationer af det sete end i dag.

For os, der normalt kun færdes i de velholdte og lysgennemskinnede nytte- eller prydskov under offentlig bevågenhed, kan det være vanskeligt at forestille sig, at størsteparten af datidens Europa endnu var dækket af vældige, urgamle skovmassiver. I forhold til dem udgjorde de menneskeligt civiliserede områder med deres befæstede byer og borge, de spredte landsbyer omgivet af dyrkede agre og afgræssede fællede, kun mindre enklaver. Af samme grund var de store skove ensbetydende med det farlige og ukendte.

Skoven var de vilde dyrs domæne, og deres antal var langt større end den nutidige fauna af mere eller mindre truede arter. Og frem for nøje planlagte stisystemer med trimruter kategoriseret efter sværhedsgrad var vildtvekslerne ofte de eneste farbare veje. Desuden var de uvejsomme og nogle steder aldeles uigennemtrængelige skovområder tilflugts- og tilholdssted ikke kun for rovdyr, men tillige for røverbander, fredløse og ufredsstiftere af enhver art, for ikke at nævne de skarer af overnaturlige og underjordiske væsener, overtroen havde befolket dem med.

Sådan var også den "mørke skov", Dante i sin indledningsstrofe er faret vild i. Men heller ikke byerne var altid lige trygge steder at bo. De høje bymure kunne vel udgøre et vist værn mod udefra kommende

farer, men ikke mod de indre som sult, sygdomme eller lokale stridigheder. Og hvor end man opholdt sig i byens trange gader eller uden for dens mure, mødtes ens gang af forhindringer og blikket af lodrette flader: i hus- og bymure eller i skovbevoksningens mørke bryn, så himlen kun var at øjne højt oppe. Selv ikke udsynet over havet fra en strand eller klippekyst, hvor kun de færreste kom, var frit eller befriende. Bag det var kun den truende intethed. Sådan ser også Dante det, da han netop sluppet ud af indledningssangens mørke forvildelses skov ser sig selv som den mand, der vender sig om for at kaste endnu et blik ud over det hav, han lige er undsluppet (cf. Inf. II). Den verden eller den synets verden, der her antydningvis er kontureret, kunne være den, der også glimtvis lader sig ane i Komediens helt anden ikke- eller overjordiske verden.

Det verdenskort, man kendte dengang i 1200-årene, og det vil sige et par århundreder eller tre før opdagelsesrejsernes tid i 1400-tallets slutning, var meget anderledes end de senere tiders. Man levede dengang i det geocentriske systems verdensbillede, og som kristen mente man endvidere, at Jerusalem var verdens centrum, så det blev den også i de runde verdenskort eller "mappae mundi", man lod fremstille i alle formater, fra de store vægkort til de ganske små i manuskripter-nes marginbordurer (fig. 1).

Som beboer af Jorden levede man desuden i den sikre forvisning om at være den højest rangerende af alle skabninger og dertil udvalgt af Gud, skaberen selv – det vil sige: Det gjaldt da kun den ene af de menneskelige racer. Til gengæld var de fjernereliggende og ukendte egne af kloden ifølge den gældende opfattelse beboet af langt flere arter af menneskelignende væsener end i dag: skiapoder, blemmaer og andre, som man så dem afbildet over kirkernes hovedportaler eller i håndskrifternes marginer.

Af de tre dakendte verdensdele, Afrika, Asien og Europa, var det desuden om den sidste, interessen samledes, set fra et europæisk synspunkt i det mindste. Det var herudfra, man så sin egen og den øvrige verden: som et lille kerneområde yderst mod vest ud til det store hav og bag det intetheden. Det var det kendte, mens de langt større kontinentalområder mod syd og øst var jo mere ukendte, des længere man trængte eller snarere tænkte sig ind i dem, med Mongoliets og Saharas vidtstrakte ørkenner som det kendtes ultimative grænser. Og de blev kun overskredet af købmændenes karavaner med deres eksotiske last af silke, krydderier, elfenben samt ædle stene og metaller.

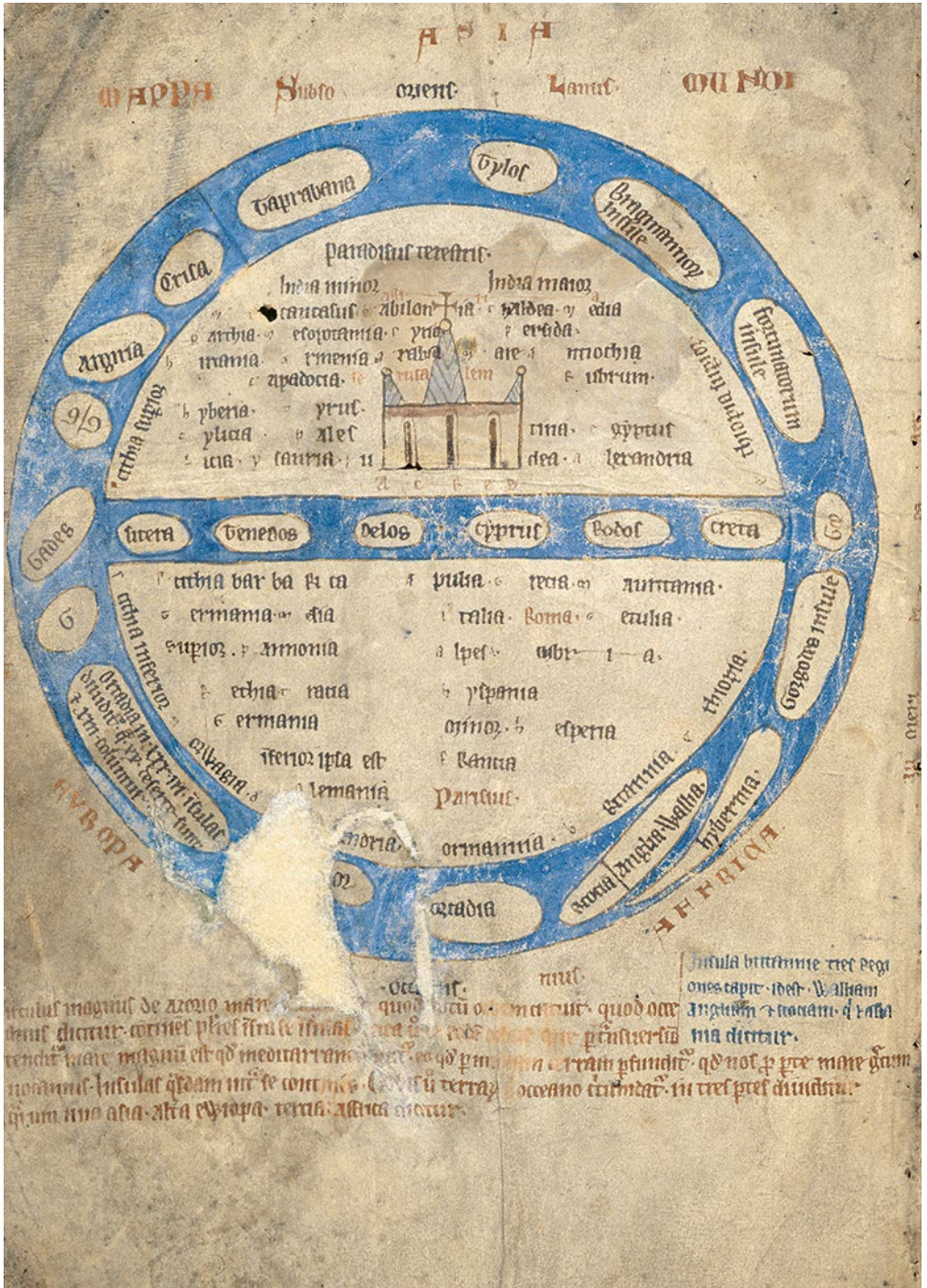

Fig. 1. "Mappa mundi". Middelalderligt verdenskort med Jerusalem som centrum. Bogillumination fra engelsk bestiarium-manuskript, 1200-1230, Ms. 254, fol. 1v. Fitzwilliam Museum, University of Cambridge.

Sådan havde det i øvrigt været i nogle årtusinder eller lige så langt tilbage, som til grundlæggelsen af de første højkulturer i de frugtbare dal- og sletteområder omkring de store floder, Nilen og dobbeltfloderne Eufrat og Tigris samt Jordan i det nuværende Mellemøsten. Men i løbet af den tid var interessensfæren efterhånden blevet forskudt først fra det afrikanske mod det asiatiske med Egyptens nedgang og de nærorientalske rigers opgang; og siden mod Europa med den græsk-hellenistiske kulturs og derefter Romerrigets opståen. Men hele tiden havde det været med Middelhavet som det fælles magnetfelt, det store og dog af fastland inddæmmede hav, hvis bølger man allerede længe hjemmefant havde besejlet: "Mare Nostrum", som romerne kaldte det. Og det var omkring det, den del af verden, de lande, der betød noget for romerne, eller som de beherskede, slog kreds, "orbis terrarum".

Også i det første kristne årtusind vedblev middelhavslandene med Rom og Konstantinopel som de indbyrdes konkurrerende og skiftende metropoler at være de centrale fikspunkter som bærere og videreførere af den hævdundne form for civilisation og kultur fra den tid, der siden skulle blive betegnet som "den gamle", antikken. Alt imens trak kristningen af de folkeslag, som var bosiddende i egnene uden for denne tryllekreds, sit fine edderkoppespind af kontakter og forbindelsesveje helt ud til de fjerneste afkroge af denne verden, "Det yderste Thule". Det var den betegnelse, man med den romerske historiker Tacitus (ca. 56-efter 117) yndede at bruge om de i italienske øjne mindre civiliserede eller simpelthen barbariske lande nord for det romerske imperium.

Den kristne enhedskultur i en ny tid

Indtil 1100-tallet udgjorde kristendommen et enhedsskabende element i dette brogede kulturmønster. Og heri var Bibelen den fælles referenceramme, for så vidt man mente i den at kunne finde svar på alle væsentlige spørgsmål om både denne verden og den hinsidige. For det var ikke kun sandheden om Gud, man fandt i den, men tillige sin viden om verden og dens indretning. Om den første var det især det afsluttende af de bibelske skrifter, Johannes' Åbenbaring eller Apokalypsen, man henholdt sig til. Men herfra hentede desuden digterne deres stof, og kunstnerne deres billeder, så dem vil vi gentagne gange støde på i det følgende.